

Kratki mač - bodež s trokutastom pločom za nasad ručke iz Istre

Kristina MIHOVILIĆ

Izvleček

V članku je prikazan pregled kratkih mečev - bodal s trikotno ročajno ploščo. V Istri izvirajo većinom iz žarnih grobišč in predstavljajo tipološko zadnje oblike (9. in 8. st. pr. n. š.) orožja severnoitalskega porekla s konca zgodnje bronaste dobe. Avtorica ponovno obravnava tudi kratek meč iz Gromačice pri Loparju na otoku Rabu, ki se tipološko razlikuje od istrskih primerkov.

Nalazi oružja na području istarskih željeznodobnih nekropola nisu posebno česti, niti raznoliki. Dosadašnjim istraživanjima, izvršenim većinom krajem 19. i početkom 20. stoljeća, dokumentirana je pojava nekoliko željeznih mahaira u Nezakciju, Bermu i Picugima (Guštin 1974, 91 s), u ostavama Tivoli i kaštelu Pietra Pelosa (Mihovilić 1991, 208 ss), zatim nekoliko dugih željeznih kopalja, također u Nezakciju i Picugima (Mihovilić 1996, 54 s, t. 20: 316-323), te poseban oblik bodeža ili kratkog mača s trokutastom pločom za nasad ručke, o kojem će ovdje posebno biti riječi (*sl. 1*).

Nezakcijski primjerak kratkog mača s trokutastom pločom za nasad ručke iz grobova 22, 23, zone I, predstavlja prilog u pomiješanim grobnim cjelinama. U Puschijevom katalogu, opisan je kao ulomak mača dužine 10,5 cm, maksimalne širine 3,1 cm (Puschi 1905, 157, br. 18), dok su do danas sačuvana tri ulomka istog predmeta, ukupne dužine 15,3 cm, sa tri proboja i sačuvane dvije cjevaste zakovice na trokutastoj ploči za nasad ručke (*t. 1: 1*).

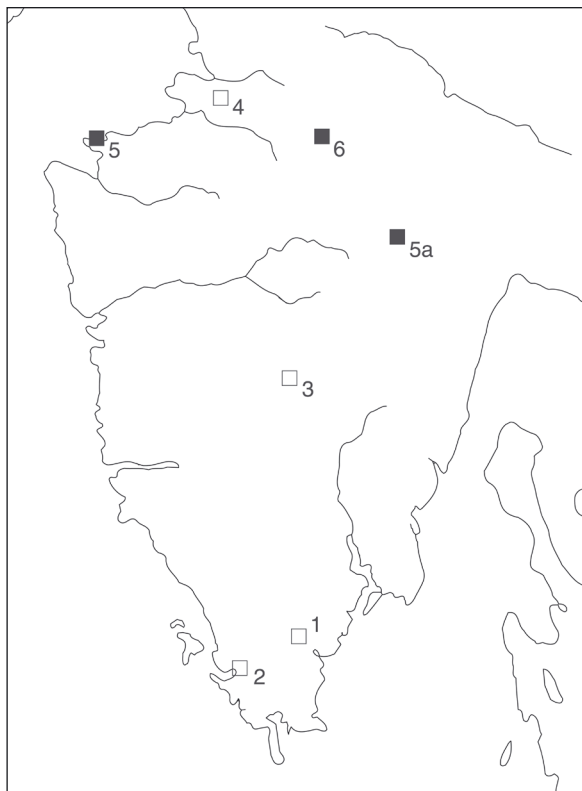
U Puli, fondo Perini, u grobu 36, izlomljeni kratki mač s trokutastom pločom za nasad ručke i igla s okruglom glavicom, bili su prilozi u trbušastoj žari "vilanovskog" tipa, kojoj je jedna ručka namjerno - ritualno odlomljena (Gnirs 1903, 82 s, 91, sl. 82; 88: 6).

Abstract

The article offers a review of short swords - daggers with triangular hilts. In Istria they mostly come from Urnfield cemeteries and represent the typologically latest form (9th and 8th centuries BC) of weapons of northern Italian provenience from the end of the Early Bronze Age. The author also discusses the short sword from Gromačica near Loparje on the island of Rab, which differs typologically from the Istrian examples.

Grob oblika kamenog sanduka, bio je ukopan u crvenicu s ostacima svetkovina i prekriven velikom kamenom pločom. Žara je ležala u crvenici, na podlozi od oblutaka. Gnirs je brončane ulomke u grobu 36 opisao kao šiljke dva različita predmeta: dijelovi jednog mača i oružja sličnog bodežu, oba dvorezna. Po njemu, jedan (dužine 13,5 cm), postepeno prelazi u šiljak, dok se drugi (dužine 12 cm) postepeno širi i naglo prelazi u tupi šiljak. Radi se u biti o ulomcima jednog kratkog mača, ukupne dužine 26 cm, s trokutastom pločom za nasad ručke na kojoj je sačuvana jedna bočna zakovica (*sl. 2; t. 2: 1*).

Treći primjerak bodeža ili kratkog mača s trokutastom pločom za nasad ručke, potječe iz Amorosovih iskopavanja u Bermu, za kojeg ne donosi podatke o okolnostima nalaza, a opisuje ga kao brončani, lijevani nožić, ukrašen graviranjem, s pet proboja na ploči za nasad ručke (Amoroso 1885, 67 s, t. 8: 6). Uspoređuje ga s, po njemu, sasvim istim nalazom iz Castion nel Bellunese. Danas je beramski ulomak izgubljen, tako da možemo promatrati samo crtež, po kojem mi se čini da se radi o bodežu, sličnom onima iz Nezakcija i Pule, s trokutastom pločom za nasad ručke i vjerojatno, s početnim 3 zakovice, koje su ponovljene nakon oštećivanja središnjeg proboja (*t. 2: 3*). Slično se može primjetiti za premještanje središnje zakovice na

Sl. 1: Karta nalazišta kratkog mača - bodeža s trokutastom pločom za nasad ručke u Istri.

Abb. 1: Funde der Griffplattenkurzscherter in Istrien.

■ brončano doba / Bronzezeit

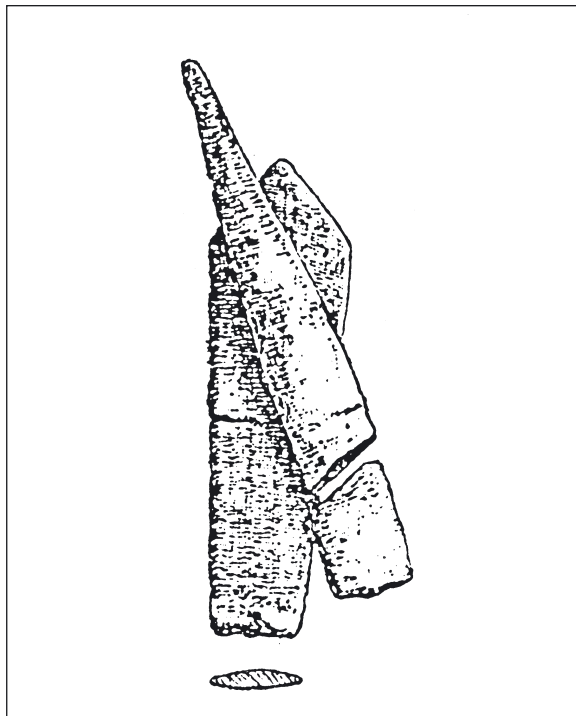
□ željeznodobna žarna nekropola / eiseinzeitliches Urnengräberfeld

- 1 Nezakcij
- 2 Pula
- 3 Beram
- 4 Sv. Barbara
- 5 Piran
- 5a Roč
- 6 Jernejeva jama

nezakcijskom primjerku. Prema crtežu iz Berma, objavljenom u mjerilu 1:1, dužina ulomka je iznosila 6 cm, maksimalna širina 2,8 cm, a rekonstruirana dužina bodeža je 16,4 cm (prema Amorosu).

Još jedan ulomak mača s graviranim ornamentom, dužine 8,2 cm, bio je jedini prilog u grobu 79 u Bermu. Crtež ulomka kojeg donosi Moser u mjerilu 1:2 (Moser 1884, 25 s, t. 4: 10), ipak ne odgovara sasvim crtežu kojeg je objavila Kučar (Kučar 1979, 102, t. 10: 3). Iako im je dužina ista, razlikuju se rubovi lomova, ali posebno ornament. Po ukrasnom motivu, crtež ulomka kod Mosera izgleda kao da se radi o dijelu lista mača prema ručki (t. 2: 4), dok je drugi crtež bliži sredini lista (t. 2: 4a). Bez obzira na to, Kučar je predložila mogućnost da ulomak pripada maču tipa Terni (Kučar 1979, 113).

Nezakcijski primjerak kratkog mača, prvi je objavio Harding, i uvrstio ga u istu grupu s kratkim mačem iz groba 7, Gromačice kod Lopara na otoku

Sl. 2: Pula. Fondo Perini, grob 36. Crtež kratkog mača (po Gnirs 1903).

Abb. 2: Pula. Fondo Perini, Grab 36. Zeichnung des Griffplattenkurzscherter (nach Gnirs 1903).

Rabu (t. 2: 7) (Harding 1995, 17, t. 2: 15). Čini mi se da ipak primjerak iz Gromačice predstavlja poseban oblik, a i po veličini (duž. 28 cm) nadmašuje nezakcijski kratki mač, kao i onaj puljski, koji jedini izgleda sačuvan u potpunoj veličini. Ploča za nasad ručke mača iz Gromačice konično je oblikovana, ali prelazi u kratki jezičak, možda većim dijelom odlomljen (Glogović 1989, 15, t. 11: 5). Takva ploča za nasad mača podsjeća na neke od starih bodeža iz kraljevskih grobova u Uru, koji su datirani u ranodinastijsku fazu III a (M. Müller-Karpe 1995, 276, 327 s, sl. 15: 1,12), ili na grupu rapira iz Thapsosa, gdje su u grobovima s keramikom LH III A i B. Harding te rapire uspoređuje s jadranskim kratkim mačevima, ali ih smatra ipak sicilskom, lokalnom tradicijom (Harding 1984, 247 ss, sl. 56: 8). Sječivo mača iz Gromačice, tankog rombičnog presjeka, ukrašeno je snopovima uzdužno graviranih linija. Oblik lista i ukras, bliski su kratkom maču iz Terni-Acciaieria, fossa-grob 94, koji je ujedno i predstavnik faze Terni II (Müller-Karpe 1959, 70, 209, 244, sl. 47: 13; t. 41 B: 2). Vremenski je toj fazi bliska također igla priložena u grobu 7 iz Gromačice (t. 2: 5), datirana u 9. i 8. st. (Glogović 1989, 11, t. 6: 5). U istom se grobu nalazi predmet kojeg je R. Matejčić kod prve objave nalaza opredjelila kao "rukohvat, izrađen od lijevane bronce" (Matejčić 1968, 78 s, t. 7: 2; 8: 1), ali mislim da se ustvari radi o ukrasnom okovu šiljka korica mača (t.

2: 6). Za takvo određivanje posebno govori lečasti presjek koničnog i šupljeg dijela, u kojem se na unutrašnjoj strani nazire ostatak brončanog čavlića, kojim je bio pričvršćen neočuvani dio korica, možda izrađen iz neke organske materije. Nije mi poznata prava paralela za takav oblik šiljka korica, međutim, kuglasto zadebljanje sa četiri roščića i zaključak u obliku okrugle pločice, odgovaraju obliku glave igle tipa Sirolo - Numana. Stariji oblik igle ovog tipa pojavljuje se u 9. i 8. st. na području sjevernog Jadrana i u Picenu (Guštin 1979, nap. 12; Glogović 1989, 11 s, sl. 6). Na području zapadnog Balkana, ukrasni oblik kuglice sa četiri roščića (igle i štitnici, privjesci), ostaje u uporabi još mnogo duže, do početka 5. st. (srednjodalmatinska grupa, faza 3 - Čović 1987a, 150, sl. 26: 6; t. 48: 12; glasilačka kultura, faza IVb-c 2 - Čović 1987b, 595 ss, 34: 19; 619, sl. 36: 23), a slično je vjerojatno i u Istri (Gabrovec, Mihovilić 1987, 308). Kratki mač i dio njegovih korica iz Gromačice izgledaju proizvod ili rezultat kombinacija ostatka stare istočnomediterranske/jadranske tradicije u oblikovanju ploče za nasad ručke, te sjevernojadranskih/zapadnobalkanskih i srednjoitalskih utjecaja 9. i 8. st., datacija kakvu su već predložili Glogović i Harding u navedenim radovima.

U nezakcijskim grobovima I/22, 23, osim kratkog mača, uz druge, najstariji nalaz izgleda bikonična posuda s oštećenim ušćem, a na trbuhu ukrašenom s tri okomita plastična rebra ima par horizontalnih ručki, od kojih je jedna odlomljena, opet prema vilanovskom običaju (*t. I: 6*) (Puschi 1905, 156, sl. 28). Posuda je slična bikoničnoj žari, iako bogatije ukrašenoj, iz Milazza - žarni grob 12, koja je opisana kao tipična protovilanovska pojava, a datirana je već u 11.-10. st. (Peroni 1989a, 172, sl. 151). Isti tip posude, ali s izrazitije profiliranim vratom, pojavljuje se i u istovremenim žarnim nekropolama Monteleone di Spoleto, kao i Timmari (Rittatore Vonwiller 1975, 14 ss, t. 12; 31; 32). Starije priloge u nezakcijskim grobovima I/22, 23, predstavljaju također ulomci narukvice dvoslivnog presjeka i horizontalno narebrenе manšete (*t. I: 4,5*). Još 10. st. vjerojatno pripada igla s lukovičastom glavom i tordiranim vratom, dok je druga s čašastom glavom i tordiranim vratom već nešto mlađa (*t. I: 2,3*). Paralele imaju u grobu iz Šule kod Polja na otoku Krku, koji sadrži istu iglu i veliku lučnu fibulu s parom gumba na luku (Batović 1983a, t. 45: 5-7), ili iz grobova 9 iz Dobove, te 2 i 42 iz Ljubljane, koje predstavljaju I stupanj Ljubljane prema Gabrovcu (Gabrovec 1973, 342; isti 1983, 66, sl. 7: 2,8; Teržan 1995, 359, sl. 25: 1,2; 26: 1). Prema tome, dio ukopa 9. st., mogla bi predstavljati igla s čašastom glavom, a uz nju je mogao biti priložen bodež (*t. I: 1,2*).

Slijedeći primjerak kratkog mača, iz groba 36, iz Pule - fondo Perini. Zajedno s iglom s okruglom glavicom, koju za sada nisam uspjela prepoznati među nalazima pohranjenim u AMI, nalazio se u žari oblika amfore, s parom okomitih ručki na ramenu, od kojih je jedna odlomljena. U istarskim nekropolama su posude sa dvije ručke vrlo rijetke. Sličnog je profila, i s parom odlomljenih ručki na ramenu, žara iz groba 67, također fondo Perini u Puli, u kojoj nije bilo drugih priloga (Gnirs 1903, 90, 92, sl. 88: 15). Slijedeća žara koja mi je poznata, s parom okomitih ručki, koje spajaju rame s vratom posude, potječe iz nekropole srednjeg Picuga (iskopavanja Marchesetti), a datirana je u 9.-8. st. (Moretti 1983, 155, sl. 31 A). Žara iz pulskog groba 36, odgovara žarama tipa trbušastog vrča, koje u pravilu imaju po jednu okomito postavljenu malu ručku na ramenu ili trbuhu. Tipološki najbliže paralele posudi iz Pule izgleda žara s parom ručki na ramenu iz žarnog groba T, Roma - Forum Romanum (Müller-Karpe 1959, 45 ss, t. 24: B 8). Pojava trbušaste žare s koničnim vratom predstavlja, uz pojavu vrčeva s jednom ručkom, novost u keramičkim oblicima te nekropole, a tipični su za II stupanj i 9. st. grupe Rim - Albanska brda (Müller-Karpe 1959, 46). Na drugoj strani, blizak tom tipu posude su također amfore "S" profila, koje su dosta česte u nekropolama dobovsko - ruške skupine, uglavnom Ha B faze (Müller-Karpe 1959, 115 s, t. 117: 24,25,29-38; 120: 3,4; 122: 11,20,27 itd.; Dular 1978, 38 ss; Stare 1975, t. 48: 9,11), a koje su opet nastale utjecajem kasne kulture grobnih humki srednjeg Podunavlja i II faze KPŽ sjeverozapadne Hrvatske, gdje im se razvoj prati kroz stariju i mlađu fazu KPŽ. Smatraju se uzorom obliku žare tipa Vâl-Dalj (Vinski-Gasparini 1973, 69 s, 76, 154 s, t. 24: 3; 25: 2; 105: 3).

Vrlo ranu pojavu bodeža s trokutastom pločom za nasad ručke i trokutasto raspoređenim zakovicama, nalazimo u već spomenutim kraljevskim grobovima u Uru (Müller-Karpe M. 1995, sl. 15; 16). Na geografski bližem području, najranija pojava tipa bodeža s trokutastom pločom za nasad ručke i tri zakovice, izgleda na području sjeverne Italije, u nekropolama Povegliano, lokalitet Gambaloni, datiranog na kraj ranog brončanog doba, a zatim traju do u kasno brončano doba. Koncentracija nalaza im je na uskom području, između jezera Garda i Vicenze (Urban 1993, 125 s, sl. 60: 19; 65; 141: 35; t. 17: B /Isolone del Mincio/). Nalaze iz Cremona i Peschiere, Müller-Karpe datira paralelama iz južne Italije, Sicilije i Grčke, u razdoblje 14. i 13. st. (Müller-Karpe 1959, 92 ss, sl. 21: 18; t. 89: 32,33; 105: 21,25-36). Kod Peronija, ovaj oblik bodeža predstavlja tipove Capurso, varijante A i B, a spadaju među tipove koji predstavljaju razdoblje punog srednjeg brončanog doba (Peroni 1989b, 33, 58, sl. 11: 4,10).

Ulomak tipa bodeža s tri zakovice i trokutastom pločom za nasad ručke, pronađen je u naselju Montagnana-Borgo S. Zeno, gdje je uvršten u facies meta-lurgije Peschiere, dokazani u lokalitetima datiranim u razdoblje "Bronzo recente" (Bd D-Ha A1, prema srednjoevropskoj kronologiji) (Bianchin Citton 1998, 293, sl. 165: 1).

Bodež istog tipa potječe iz Jernejeve jame kod Črnog Kala, a datiran je paralelama iz Cremona i Peschiere, prema Müller-Karpeu, u razdoblje Bd C/D (Župančić 1990, 10; Šinkovec 1995, 95, t. 27: 183; ista 1996, 142). Ovdje ćemo spomenuti još jedan nalaz bodeža s istarskog područja, iz Roča ili Pirana (sl. 3)¹, koji ima oštećenu ploču za nasad ručke, ali vrlo sličnu profilaciju lista, kao primjerak iz Jernejeve jame. Batović ga je svrstao među tipove kasnog brončanog doba Istre, s brojnim paralelama na području Veneta (Batović 1983b, 293, sl. 19: 7), dok je kod Šinkovec, datiran u Bd B (Šinkovec 1995, 94, t. 27: 181; ista 1996, 142).

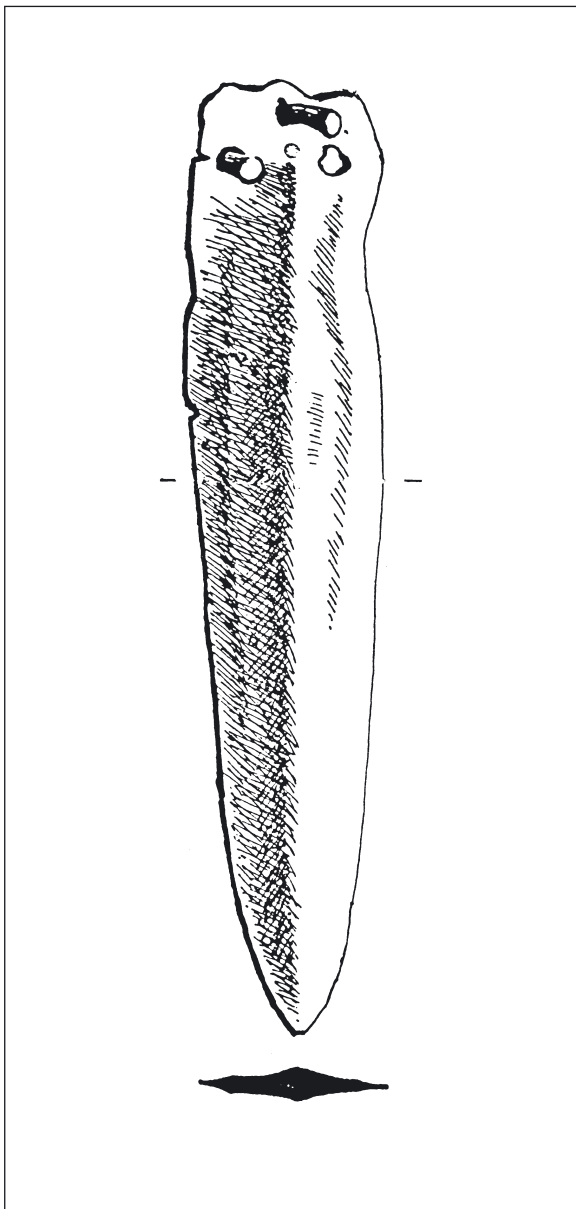
Na području sjeverozapadne Hrvatske, bodeži s trokutastom pločom za nasad ručke i tri zakovice, pojavljuju se u više ostava. Najstariji izgleda izolirani nalaz iz Vindije (Vinski-Gasparini 1973, 54, 186, t. 18: 8), datiran također prema Müller-Karpeu u razdoblje Bd C i rano Bd D, a zatim se pojavljuje u ostavi Peklenica, datiranoj u I stupanj KPŽ (Vinski-Gasparini 1973, 52 ss, t. 20: 4), dok je u ostavi Otok Privlaka, datiran već u II stupanj KPŽ, gdje predstavlja stariju tradiciju ili srednje brončano doba (Vinski-Gasparini 1973, 81, t. 27: 5). Slično je i s nalazom iz naselja Novigrad na Savi, gdje bodež s trokutastom pločom za nasad ručke predstavlja najstariji nalaz (Vinski-Gasparini 1973, 36, 182, t. 21: 1), a upravo tom paralelom, predložena je datacija vjerojatno istog tipa bodeža iz nekropole S. Barbara, na krajnjem sjeverozapadnom rubu istarskog poluotoka. Bodež pripada oštećenom grobu br. 4, s priložima drugih oštećenih brončanih predmeta, koji nisu mogli pomoći pri dataciji (Montagnari Kokelj 1996, 18 s, 34, t. 1: 1).

Istarski kratki mačevi - bodeži, ističu se izrazito trokutastom pločom za nasad ručke. Uski listovi sječiva razlikuju se međusobno po presjeku. Dužinom od 26 cm, samo primjerak iz Pule odgovara veličini kratkog mača (Glogović 1989, 15), i vjerojatno ulomak iz Berma - grob 79, dok su ulomci iz Nezakcija i drugi iz Berma, pripadali bodežima dužine do oko 22, odnosno 18 cm.

Prilikom zajedničke obrade tipa kratkog mača iz Nezakcija i onog iz Gromačice, Harding je primjetio poteškoće u pronalaženju paralela. Najbliže sličnosti

našao je s bodežima s trokutastom pločom za nasad ručke i s tri zakovice u Italiji, Albaniji i na području bivše Jugoslavije, datiranih kroz prvu polovicu prvog tisućljeća (Harding 1995, 17).

Iz nabrojanih podataka o bodežu s trokutastom pločom za nasad ručke i tri zakovice, porijeklom krajem ranog brončanog doba na području sjeverne Italije, vrhuncem rasprostranjenosti na prijelazu kasnog brončanog doba i u vrijeme Ha A, primjerci iz istarskih žarnih nekropola predstavljaju posljednju pojavu takvog tipa oružja, kroz 9. i 8. st. pr. Kr.

Sl. 3: Roč / Piran (?). Brončani bodež. M. = 1:1.

Sl. 3: Roč / Piran (?). Bronzedolch. M. = 1:1.

¹ Brončani bodež iz Roča, koji se čuva u Arheološkom muzeju Istre, nosi inv. br. 15111, s napomenom da mu je stari inv. br. bio 1144. U prvoj privremenoj inventarnoj knjizi, kao mjesto nalazišta bio je označen Piran. Preko toga, bez drugih objašnjenja unesen je Roč, a zatim i novi inv. br. Na kartici metalurške - kemijske analize br. 1083 (S. Junghans i M. Schröder 1958. god.), za isti predmet nalazište je Piran kod Trsta (?).

- AMOROSO, A. 1885, I castellieri istriani e la necropoli di Vermo presso Pisino. - *Atti Mem. Soc. Istr. Arch. St. Pat.* 1, 53-74.
- BATOVIĆ, Š. 1983a, Kasno brončano doba na istočnom Jadranskom primorju. Liburnska kulturna skupina. - U: *Praist. jug. zem. 4. Bronzano doba*, 304-330.
- BATOVIĆ, Š. 1983b, Kasno brončano doba na istočnom Jadranskom primorju. Istarska kulturna skupina. - U: *Praist. jug. zem. 4. Bronzano doba*, 284-304.
- BIANCHIN CITTON, E. 1998, La documentazione archeologica dell'abitato di Montagnana-Borgo S. Zeno. I bronzi. - U: *... "presso l'Adige ridente"...*, 280-294, Padova.
- ČOVIĆ, B. 1987a, Srednjodalmatinska grupa. - U: *Praist. jug. zem. 5. Željezno doba*, 442-480.
- ČOVIĆ, B. 1987b, Glasinačka kultura. - U: *Praist. jug. zem. 5. Željezno doba*, 575-643.
- DULAR, J. 1978, Poskus kronološke razdelitve dobovskega žarnega grobišča. - *Arh. vest.* 29, 36-45.
- GABROVEC, S. 1973, Začetek halštatskega obdobja v Sloveniji. - *Arh. vest.* 24, 338-384.
- GABROVEC, S. 1983, Jugoistočnoalpska regija - kasno brončano doba. - U: *Praist. jug. zem. 4. Bronzano doba*, 52-96.
- GABROVEC, S. i K. MIHOVILIĆ 1987, Istarska grupa. - U: *Praist. jug. zem. 5. Željezno doba*, 293-338.
- GLOGOVIĆ, D. 1989, *Prilozi poznavanju željeznog doba na sjevernom Jadranu*. - Zagreb.
- GNIRS, A. 1903, Eine vorrömische Nekropole innerhalb der Mauern des antiken Pola. - *Jb. Zent. Komm.* 1, 62-96.
- GUŠTIN, M. 1974, Mahaire. - *Situla* 14-15, 1974, 77-94.
- GUŠTIN, M. 1979, *Notranjska. K začetkom železne dobe na severnem Jadranu*. - Kat. in monogr. 17.
- HARDING, A. F. 1984, *The Mycenaean and Europe*. - London.
- HARDING, A. F. 1995, *Die Schwerter im ehemaligen Jugoslawien*. - Prähistorische Bronzefunde 4/14, Stuttgart.
- KUČAR, M. 1979, Prahistorijska nekropola Beram. - *Hist. Arch.* 10/1, 85-131.
- MATEJČIĆ, R. 1968, Zaštitna iskopavanja liburnske nekropole na Gromačici kod Lopara na otoku Rabu. - *Diadora* 4, 75-83.
- MIHOVILIĆ, K. 1991, Nalazi prahistorijskih ostava na području Istre. - *Arh. vest.* 42, 207-218.
- MIHOVILIĆ, K. 1996, *Nezaklij-nalaz grobnice 1981. godine*. - Monografije i katalozi 6, Pula.
- MONTAGNARI KOKELJ, E. 1996, La necropoli di S. Barbara di Monte Castellier degli Elleri. - *Aquil. Nos.* 67, 9-48.
- MORETTI, M. 1983, Necropoli del castelliere mediano di Pizzugghi. - U: *Preistoria del Caput Adriae*, 153-158, Udine.
- MOSER, C. 1884, Bericht über die Necropole von Vermo nächst Mitterburg-Pisino in Istrien. - *Ber. Prähist. Comm.* 7, 329-352.
- MÜLLER-KARPE, H. 1959, *Beiträge zur Chronologie der Urnenfelderzeit nördlich und südlich der Alpen*. - Röm. Germ. Forsch. 22.
- MÜLLER-KARPE, M. 1995, Zu den Erdgräbern 18, 20 und 21 von Assur. Ein Beitrag zur Kenntnis mesopotamischer Metallgefäße und Waffen von Wende des 3. zum 2. Jahrtausend v. Chr. - *Jb. Röm. Germ. Zentmus.* 42/1, 257-352.
- PERONI, R. 1989a, Enotri, Ausoni, Itali e altre popolazioni dell'estremo sud d'Italia. - U: *Italia omnium terrarum parens*, 111-189, Milano.
- PERONI, R. 1989b, *Protostoria dell'Italia continentale*. - Popoli e civiltà dell'Italia antica 9, Roma.
- PUSCHI, A. 1905, La necropoli preromana di Nesazio. - *Atti Mem. Soc. Istr. Arch. St. Pat.* 22, 3-202.
- RITTATORE VONWILLER, F. 1975, La cultura protovillanoviana. - U: *Popoli e civiltà dell'Italia antica* 4, 9-41, Roma.
- ŠINKOVEC, I. 1995, Katalog posameznih kovinskih najdb bakrene in bronaste dobe. - U: B. Teržan (ed.), *Depojske in posamezne kovinske najdbe bakrene in bronaste dobe na Slovenskem* 1, Kat. in monogr. 29, 29-127.
- ŠINKOVEC, I. 1996, Posamezne kovinske najdbe bakrene in bronaste dobe. - U: B. Teržan (ed.), *Depojske in posamezne kovinske najdbe bakrene in bronaste dobe na Slovenskem* 2, Kat. in monogr. 30, 125-163.
- TERŽAN, B. 1995, Stand und Aufgaben der Forschungen zur Urnenfelderzeit in Jugoslawien. - U: *Beiträge zur Urnenfelderzeit nördlich und südlich der Alpen*, Monogr. Röm. Germ. Zentmus. 35, 323-372.
- URBAN, T. 1993, *Studien zur mittleren Bronzezeit in Norditalien*. - Univforsch. z. prähist. Arch. 14, Bonn.
- VINSKI-GASPARINI, K. 1973, *Kultura polja sa žarama u sjeverozapadnoj Hrvatskoj*. - Monografije 1, Zadar.
- ŽUPANČIĆ, M. 1990, Arheološka podoba Brega s Kraškim robom. - U: *Kraški rob in Bržanija*, 19-26, Koper.

Kurzschwerter - Dolche mit dreieckiger Griffplatte aus Istrien

Zusammenfassung

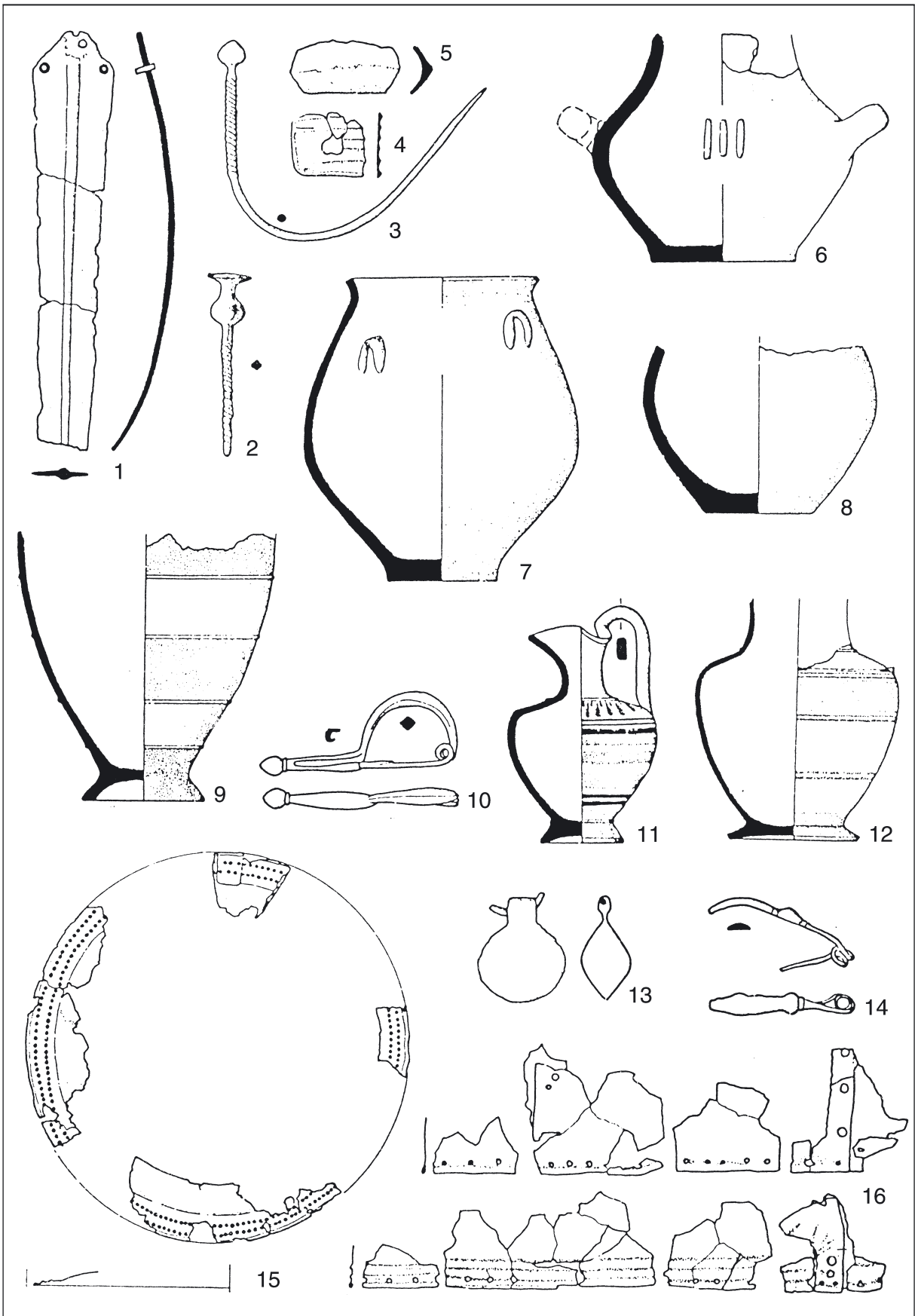
Das kurze Schwert, ein Dolch mit dreieckiger Griffplatte, stellt einen der seltenen Waffentypen dar, die bislang von eisenzeitlichen Nekropolen Istriens bekannt sind. Das Exemplar aus Nesactium (Taf. 1: 1), wurde schon zusammen mit dem kurzen Schwert aus Grab 7, von Gromačica bei Lopar auf der Insel Rab, behandelt (Taf. 2: 7) und in das 9. und 8. Jh. v. Chr. datiert (Harding 1995, 17, Taf. 2: 14,15). Mit der Analyse der bescheidenen Grabeinheiten aus Nesactium und derjenigen von Pula, fondo Perini, Grab 36 (Taf. 2: 1,2) (Gnirs 1903, 82 f., 91, Fig. 82; 88: 6), kann die Datierung bestätigt werden, obwohl es sich um verschiedene Waffentypen handelt.

Der Gegenstand von Gromačica stellt ein kurzes Schwert mit dreieckiger Griffplatte und einem zungenförmigen Aufsatz dar, ähnlich wie in der bronzezeitlichen ostmediterranen/adriatischen Tradition (Harding 1984, 247 ff., Fig. 56: 8), während er bei der Gestaltung der Schneide dem mittelitalischen Schwerttyp Terni ähnelt (Müller Karpe 1959, 70, 209, 244, Abb. 47: 13; Taf. 41B: 2), aber der Form des Scheideneendes nach sind nordadriatische/westbalkanische Elemente zu erkennen (Guštin 1979, Anm. 12; Glogović 1989, 11 f., Abb. 6; Čović

1987a, 150, Abb. 26: 6; Taf. 48: 12; ders. 1987b, 595 ff., Abb. 34: 19; 619, Abb. 36: 23).

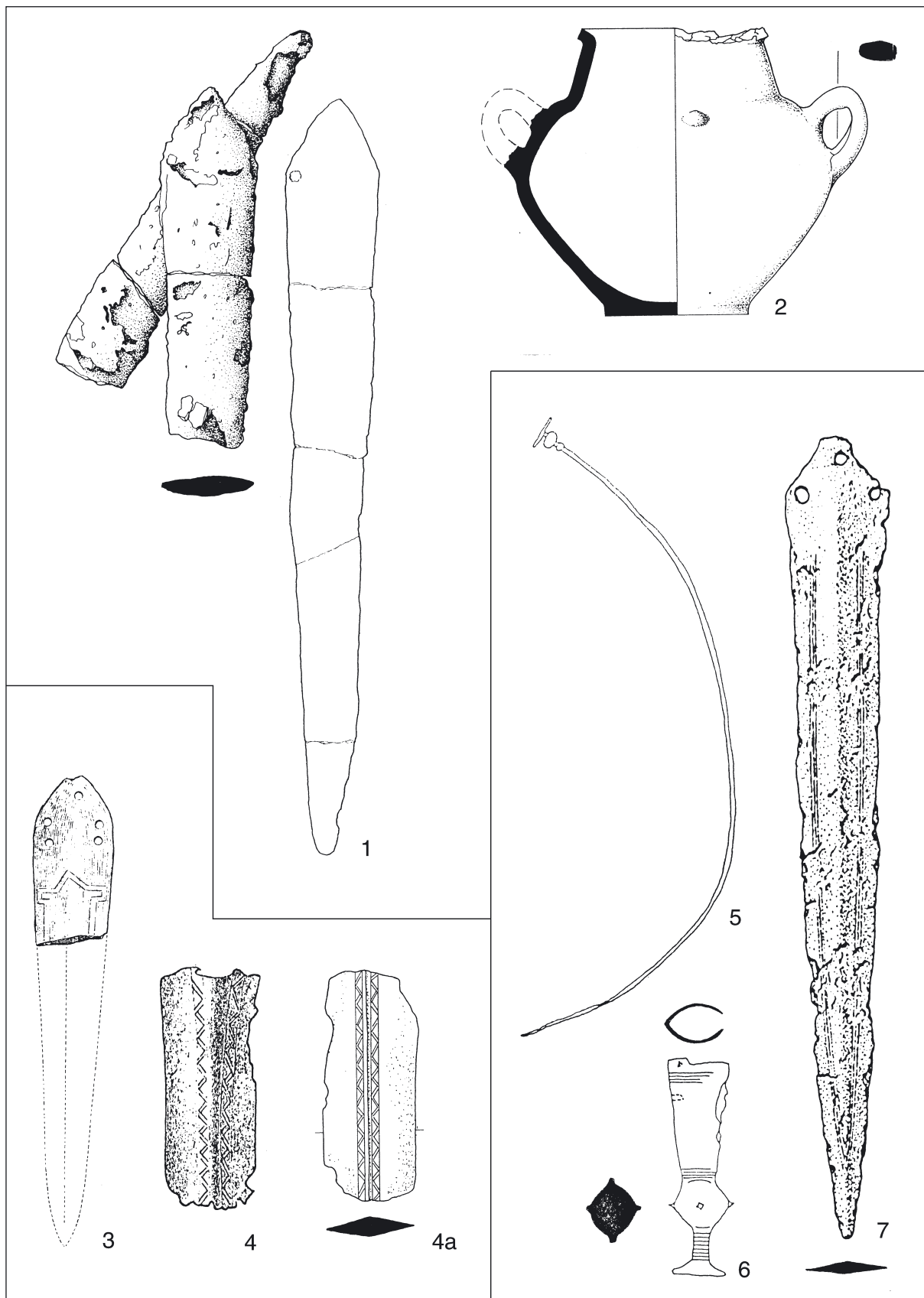
Die istrischen Waffensexemplare haben eine ausgesprochen dreieckige Griffplatte, ein schmales Schneideblatt von verschiedenem Profil, aber in der Größe oder Länge von 26 cm ähnelt dem kurzen Schwert nur das Exemplar von Pula (Glogović 1989, 15), und wahrscheinlich das Fragment aus Beram, Grab 79, das schon Kučar als Typ Terni bestimmte (Kučar 1979, 102, 113, Taf. 4: 10).

Dem Überblick über das Auftreten des Dolches mit dreieckiger Griffplatte nach zu urteilen, scheinen die istrischen Exemplare das letzte Vorkommen (9.-8. Jh.) eines solchen Waffentyps darzustellen, der aus der frühen Bronzezeit vom Gebiet Norditaliens stammt (Urban 1993, 125 f., Abb. 60: 19; 65; 141: 35; Taf. 17: B; Müller Karpe 1959, 92 ff., Abb. 21: 18; Taf. 89: 32,33; 105: 21,25-36; Peroni 1989b, 33, 58, Fig. 11: 4,10) und den Höhepunkt der Verbreitung am Übergang von der späten Bronzezeit zur Zeit Ha A aufweist (Vinski-Gasparini 1973, 81, Taf. 27: 5; 36, 182, Taf. 21: 1).

T. I.: Nezakcij, grob I - 22, 23. 6-9,11,12 keramika, ostalo bronca. M. 6-9,11,12 = 1:4; ostalo = 1:2.

Taf. I: Nesactium, Grab I - 22, 23. 6-9,11,12 Keramik, sonst Bronze. M. 6-9,11,12 = 1:4; sonst = 1:2.

T. 2: 1,2 Pula, grob 36; 3 Beram (po Amoroso 1885); 4 Beram, grob 79 (po Moser 1884), 4a (po Kučar 1979); 5-7 Gromačica kod Lopara, grob 7 (dopunjeno po Matejčić 1968 i Harding 1995). 2 keramika, ostalo bronca. M. 1,3-7 = 1:2; 2 = 1:4

Taf. 2: 1,2 Pula, Grab 36; 3 Beram (nach Amoroso 1885); 4 Beram, Grab 79 (nach Moser 1884), 4a (nach Kučar 1979); 5-7 Gromačica bei Lopar (Insel Rab), Grab 7 (ergänzt nach Matejčić 1968 und Harding 1995). 2 Keramik, sonst Bronze. M. 1,3-7 = 1:2; 2 = 1:4